

Sannheten om den norske juni-kapitulasjonen

Opphevelsen av den faktiske krigstilstand den 10. juni og oppløsningen av Det Norske Forsvars Sivilorganisasjon

ved Administrasjonsrådets beslutning av 6. august 1940.

De avtaler som forsvarrets Overkommando inngikk med Den Tyske Overkommando i tiden 9.–11. juni 1940 medførte en opphevelse av den faktiske krigstilstand og forpliktet forsvarssjefen med den norske forsvarsmakt som han underskrev på vegne av, til ikke å gripe til våpen mot Tyskland eller dets allierte for krigens varighet. Historisk og rettslig lar det seg gjøre å føre bevis for dette på flere innbyrdes uavhengige grunnlag.

For å avslutte den diskusjon som lenge har vært ført i «Farmand»s spalter og som påny er tatt opp etter oberstløytnant Harald Wrede Holms innlegg, skal jeg forsøke å presentere det minimum av fakta og argumentasjon som er nødvendig. Noen nærmere imøtegåelse av oberstløytnant Wrede Holms fremstilling i enkelthetene skal jeg ikke innlate meg på, idet man da risikerer å vekke forestillingen om at de imøtegåtte punkter i virkeligheten har noen betydning.

Hva den såkalte Bjørnefjellavtale angår er det grunn til å understreke at den ble inngått i to tempi, med ytterst kort tidsintervall, og forelå ferdig underskrevet to timer før forhandlingene mellom overkommandoene tok til i Trondheim klokken 11. Også Bjørnefjellavtalen har etter sitt innhold og sin ordlyd en utvilsom landsomfattende karakter.

Oberstløytnant Wrede Holm skriver:

«At det i avtalen var nevnt (ved siden av hær og flyvåpen) bl.a. også krigsskip tilhørende den norske marine, spilte ingen rolle, for det var ingen krigsskip i Nord-Norge, bortsett fra dem som lå på havets bunn».

Avtalens ordlyd nevner imidlertid ingen tvil om overenskomstens prinsipielle sikte og rekkevidde. Og i forhold til denne *rettslige* side av sammenhengen spiller det ingen som helst rolle om krigsskip ligger på

havets bunn, selv om det *militært sett* ikke er ganske uinteressant.

I og med undertegnelsen av Bjørnefjellavtalen på morgenen den 10. juni var samtlige norske gjenstående styrker i folkerettslig bindende form bragt til kapitulasjon foruten at avtalen forpliktet Forsvarrets Overkommando til å overholde alle tidligere inngåtte kapitulasjoner (fra 9. april til 9 juni 1940). Når derfor hovedforhandlingene mellom de to overkommandoer ble innledet, forelå det ikke bare en rettslig bindende våpenstillstandsavtale mellom overkommandoene, trådt i kraft klokken 24 natten mellom 9. og 10. juni, men også en kapitulasjonsavtale som omfattet alle de norske styrker, alle de deler av den norske forsvarsmakt, som inntil dette tidspunkt klokken 24 hadde stått i kamp med den tyske forsvarsmakt. Den norske forsvarssjefens befullmektigede, daværende oberstløytnant, generalmajor Ragnvald Roscher Nielsen, hadde hverken noen 6. divisjon eller andre enheter, det være seg fra hær, marine eller det mikroskopisk lille flyvåpen som var inkorporert i våre daværende to forsvarsgrener, å nedlegge våpnene for. Det hadde hans kollega, oberstløytnant Wrede Holm, allerede fullbyrdet gjennom sin underskrift på vegne av general Ruge.

Enn mindre hadde oberstløytnant Roscher Nielsen noen avdelinger eller noen 6. divisjon å inngå våpenstillstandsavtale for, slik han i åpenbar strid med det faktiske forhold har påstått i sine vitneprov for retten både i 1947 og 1969. Våpenstillstandsavtalen var allerede inngått mellom overkommandoene, på norsk side av forsvarssjefen, general Ruge personlig på telegrafisk vei om eftermiddagen 9. juni med nevnte ikrafttreden fra midnatt, lenge før oberstløytnant Roscher Nielsen forlot det norske hovedkvarteret for

Avskrift.

Trondheim, den 10/6 1940.

Mellom
den tyske overkommando i Norge
— representert ved oberst i Generalstaben Buschenhagen —
og
den norske overkommando
— representert ved oberstløytnant i Generalstaben Roscher-Nielsen er i dag sluttet følgende

Avtale:

I betraktning av den tapre holdning som den norske 6. Divisjon har vist, innrømmes den følgende ærefulle betingelser for å legge ned våpnene:

§ 1.

De norske stridskrefter legger våpnene ned og forplikter seg til ikke å gripe til våpen igjen mot det Tyske Rike eller dets allierte så lenge den pågående krig varer.

§ 2.

Den norske overkommando utleverer straks de tyske krigsfanger som er i dens varetekt samt en liste over tyske sårede og fanger som måtte være bragt ut av landet.

Den tyske overkommando overtar oppsynet over de tyske og allierte sårede. Sykebehandlingen overtas av ansvarlige norske institusjoner.

Abschrift!zu Pol I M 8299 g / Anlage I

Zwischen dem Deutschen Oberkommando in Norwegen, vertreten durch Herrn Oberst im Generalstabe Buschenhagen, und dem norwegischen Oberkommando, vertreten durch Herrn Oberstlt. in Generalstabe R. Roscher-Nielsen ist heute nachstehendes Abkommen geschlossen worden:

In Anbetracht der tapferen Haltung der norwegischen 6. Div. werden ihr für die Niederlegung der Waffen nachstehende ehrenvolle Bedingungen gewährt:

§ 1.

Die gesamten norweg. Streitkräfte legen die Waffen nieder und werden sie während der Dauer des gegenwärtigen Krieges nicht wieder gegen das Deutsche Reich oder dessen Verbündete ergreifen.

§ 2.

Das Norweg. Oberkommando übergibt sogleich die in seinem Gewahrsam befindlichen deutschen Kriegsgefangenen sowie eine Liste etwa abtransportierter Verwundeter und Gefangener. Das Deutsche Oberkommando übernimmt die Aufsicht über die deutschen und die den alliierten Truppen entstammenden Verwundeten. Die ärztliche Betreuung übernehmen die zuständigen norwegischen Stellen.

å bli hentet til Trondheim av et tysk sjøfly. En del av de vidtrekkende misforståelsene om kapitulasjonens innhold og rekkevidde har sin opprinnelse i denne Roscher Niensens beklagelige feilerindring og uriktige versjon, helt bortsett fra at vitneprovene ikke ved noen anledning har omfattet hele det avtalekompleks som oberstløytnanten på vegne av forsvarssjefen knyttet sin underskrift til, ikke bare den 10., men også den 11. juni 1940.

Hva Trondheimsavtalen innebærer er det ikke vanskelig å forstå dersom man leser den sproglogisk riktige og ihvertfall ikke tolker den mot ordlyden. Dessverre har avtalen aldri vært presentert i korrekt skikkelse for norske domstoler, aller minst i oversettelse. Det lyder utrolig, men er dessverre sant. Selv den passus i § 9 i den tyske originalutgaven som fastslår at den tyske tekst blir å legge til grunn, er uriktig oversatt og istedet blitt til at den tyske tekst er avgjørende i tvilstilfelle. Når foreligger tvilstilfelle? Det følgende vil vise at feilaktige oversettelser på andre punkter har tåkelagt mulighetene for å oppdage de tvilstilfelle som har foreligget i rikt mon.

Fra første stund ble nemlig Trondheimsavtalen uriktig oversatt og uriktig satt opp i de forskjellige avskrifter, og disse feilaktige avskrifter er så blitt gjenangere i våre rettssaler, i domstolens premisser og avgjørelser og i vår historiske forskning.

Den grunnleggende feil foreligger ved oversettelsen av ordene «nachstehendes Abkommen» og «nachstehende ehrenvolle Bedingungen». Disse to uttrykk er konsekvent blitt oversatt med «følgende avtale» og

«følgende ærefulle betingelser». Det skulle ha stått «nedenstående avtale» og «nedenstående ærefulle betingelser». Dessuten er ordet «avtale» blitt trukket ut av sin nøytrale sammenheng, det gjelder også i avskrifter av originalteksten med ordet «Abkommen», og plasert med sperret trykk for seg. Det er jevngodt med å sette ordet som overskrift i teksten, slik at man visuelt provoseres til å oppfatte det som følger umiddelbart etter som innledningen på selve avtalen. Når man dertil har endret tegnsætningen, og det gjelder også det angivelig autentiske eksemplar i utenriksdepartementets arkiv, slik at kolon etter «nedenstående ærefulle betingelser» er blitt fjernet, forsterkes enn ytterligere den ureflekterte forestillingen om at det som følger umiddelbart etter «følgende avtale» er en integrerende del av overenskomsten mellom partene. Så er ikke tilfelle.

Ordet «nachstehend» – «nedenstående» kan riktignok omfatte de ord og setninger som følger like etter. Men på samme måte som uttrykket «ovenstående» som regel angår en plass som står et stykke oppe på siden, er forholdet tilsvarende når retningen er den motsatte. «Nedenstående avtale» refererer seg derfor til § 1 og de følgende paragrafer avtalen ut. Det innskutte ledd mellom «nedenstående avtale» og § 1 inneholder den nesten til kjedsommelighet analyserte og forvrengte setning om de ærefulle betingelser som 6. divisjon ble innrømmet i erkjentlighet for sin tapre innsats og for sin allerede stedfunne nedleggelse (die Niederlegung) av våpnene. En slik honor er ikke gjenstand for avtale mellom partene. Det er ikke noe man

kontraktsmessig forplikter seg til å motta. Setningen: «I betraktning av 6. divisjons tapre holdning innrømmes den *nedestående ærefulle betingelser*», er derfor logisk isolert fra selve avtalen og refererer seg til § 4 direkte og til denne paragrafen alene.

Når det i § 1 heter at samtlige norske stridskrefter forplikter seg til å legge ned våpnene og ikke gripe til dem (til våpen) for krigens varighet, er det i høy grad unaturlig å lese dette som innledning på de ærefulle betingelser. De «*nedestående ærefulle betingelser*» inneholdes i overenskomstens § 4, og gjelder behandlingen av fangene og retten til å bære håndvåpen. (For å illustrere dette har jeg utarbeidet en tenkt privatrettslig kontrakt som gjengis her.)

«Nedenstående»

(Denne privatrettslige avtale turde være egnet til å klargjøre poenget).

Mellem firma Rustfri A/S og direktør Jernberg er idag inngått nedenstående avtale:

I betraktning av direktør Jernbergs mangeårige virksomhet i firmaets tjeneste og hans usorferdede varetagelse av dets interesser i kritiske tider, innrømmes direktøren nedenstående særlige fordeler:

§ 1. *Direktør Jernberg trekker seg med øyeblikkelig virkning ut av firmaet, gir fra seg samtlige protokoller og forplikter seg sålenge firmaet består til ikke å drive en konkurrerende virksomhet.*

§ 2. *Direktør Jernberg forplikter seg til ikke mere å benytte firmaets biler... etc.*

§ 3. *Direktør Jernberg forplikter seg til å ødelegge all privat korrespondanse... etc.*

§ 4. *Firmaet overlater direktør Jernberg to gamle skrivemaskiner, en lenestol i mahogni samt innrømmer direktøren adgang til å bruke firmaets emblemer på sitt private brevpapir til utelukkende personlig korrespondanse.*

§ 5. ...

§ 6. *Kontrakten er satt opp på riksmål og på nynorsk. Ved tolkningen av avtalen legges riksmålsteksten til grunn.*

*For Firma Rustfri A/S
B. J. Stålesen
(sign.)*

*H. Jernberg
(sign.)*

Efter dette turde det ikke være vanskelig å lese avtalen som den bør leses og se at den tysk-norske hovedavtale i Trondheim av 10. juni 1940 er en generell kapitulasjonsavtale inngått efter de strenge folke-

rettslige forpliktelser i Haager landkrigsreglementets artikkel 35. Den forplikter forsvarrets overkommando til ikke å gripe til våpen for krigens varighet, brudd på en sådan avtale er «war crime». Dermed opphevet avtalen den faktiske krigstilstand. Det er denne grunnleggende og vidtrekkende realitet som er blitt objektivt sett tåkelagt ved de uriktige gjengivelser, oversettelser og uriktige anvendelser av vurderingsalternativene.

Som en sluttsten på denne fremstilling er det ikke uten interesse å nevne hvordan Administrasjonsrådet i møte den 6. august 1940 behandlet et brev mottatt av fylkesmann Christensen, Rådets formann, dagen før fra rikskommissæren, og der Terboven fremsatte krav om *en fullstendig oppløsning av Norges forsvarsmakt*. Efter en drøftelse av problemet vedtok Rådet innstillingen fra formannen og besluttet efter de foreliggende omstendigheter «at den norske forsvarsmakt i alle deler blir oppløst fra 30. september 1940.»

I møte neste dag ble det besluttet bl.a. å sende en melding til Hærens sivile administrasjon med pålegg om å kunngjøre vedtaket. Det samme gjaldt Marinen og Kystartilleriet. Og den 9. august vedtok Administrasjonsrådet å nedsette «et utvalg til å behandle fastlønnet befals stilling etter oppløsningen av det norske forsvar» med lønnsdirektør Lundh, byråsjef Robberstad, Justisdepartementet, oberst Tobiesen og kom.kaptein Lorek som medlemmer.

Dermed var det av Administrasjonsrådet gitt grønt lys for oppløsningen av det norske forsvar som sivilorganisasjon – i alle deler, hvilket unektelig er en temmelig kraftig understrekning av forpliktelsen etter § 1 i Trondheimsavtalen mellom de to overkommandoer.

Disse kjennsgjerninger har betydning i en rekke relasjoner. Dem skal jeg ikke berøre her. Det kan bare for ordens skyld nevnes at Administrasjonsrådets vedtak av august 1940 er omtalt s. 204/05 i hovedinnstillingen fra Undersøkelseskommissjonen av 1945, men den er på en forunderlig måte blitt borte som en underavdeling av et avsnitt om den tyske høst- og elgjakten i Norge: «I samme forbindelse...». Derfor er denne vidtrekkende beslutning av august 1940 ikke blitt påaktet som den burde, den er ikke blitt trukket offisielt inn i diskusjonen og forskningen til denne dag.

Nærværende redegjørelse er basert også på en gjennomgåelse av Administrasjonsrådets originale møte – og vedtaksprotokoll.

Oslo

Sverre Hartmann